

ciliji vršili opsežan i jak uticaj na tamošnju kulturu i društvo; Bréhier, O ikonografskoj skulpturi u vizantiskim hramovima skrećući pri tom pažnju na ikonografsku skulpturu u ostalim zemljama Istoka (u Jermenskoj Rusiji, Srbiji i Rumuniji) i na Zapadu; Kondakov, O odelu varvara u Vizantiji; Millet, O pečatima (sigilima) vizantiskih carinika s osobitim obzirom na organizaciju carinske administracije i njen administrativnopravni položaj u okviru generalne državne administracije te na uređenje carinarnica; Pernot, O potrebi da se Ducange-ov Glossarium mediae et infimae Graecitatis zameni novim stručno izrađenim rečnikom koji će moći udovoljiti potrebama naučnog rada; Kongéas, Pregled rada u oblasti vizantiskih studija u Grčkoj uz prikaz odnosnih važnijih publikacija od 1910. god. na dalje; Citati, O uticaju istočnih pravnih škola i istočnih lokalnih prava na formiranje rimskog prava; Constănescu, O ukidanju kmetskih odnosa u vizantiskoj imperiji u VII. stol. i formiranju novog pravnog poretka dovodeći sve transformacije u vezu sa fiskalnom reformom vizantiskih imperatora iz t. zv. isavriske dinastije; Brătianu, O trgovačkoj koloniji Gjenovežana u Peri koncem XIII. stol., o stanovništvu iste kolonije, njenoj organizaciji, upravnom sistemu te privrednom i društvenom životu; Dragomir, O poreklu Mavrovlaha. Od naših delegata držali su predavanja: Vulić, O imenima nekih mesta u delu vizantiskog istorika Prokopija De aedificiis; Radojčić, O uticaju vizantiskog državnog prava na postanak odredbe u Zakoniku srpskog cara Stefana Dušana, kojom se ograničava moć vladarova tumačeći ovu pravnu pozajmicu naročitim razlozima javno političke

prirode; Karaman, O dalmatinskoj arhitekturi ranog Srednjeg Veka s osobitim obzirom na njen odnos prema vizantiskoj arhitekturi; Granić, O sadržini zapisa u datiranim grčkim rukopisima 11., 12. i 13. stoleća.

Prema zaključku stvorenom u poslednjim sednici kongresa drugi međunarodni kongres za vizantiske studije održaće se u Beogradu 1926. a treći u Atini 1928. godine.

Posle završetka kongresa priređene su od 20.—26. aprila ekskurzije u mesta, u kojima ima spomenika umetnosti karakterističnih sa vizantiskog uticaja, a poimence u bukovinske manastire Voronec, Vatru-Moldovicu, Putnu i Sučavicu, zatim u glavni grad Moldavije Iaš znamenit sa svojih interesantnih hramova, zatim od kneževa iz dinastije Basaraba koncem XIV. stol. sagrađenu dvorsku kapelu i manastir u varoši Curtea Arges, na podnožju Karpata, nekadašnjoj rezidenciji istih kneževa, te naposljetku ženski manastir Hurez i manastir Cozia, jedan od najstarijih rumunskih manastira (osnovan 1362.). U manastiru Putni nalazi se jedan znamenit produkt srpske srednjevekovne crkvene umetnosti XIV. st. sa grčkim natpisom, naime pleštanica srpske cesarice Eufimije, žene despota Uglješke, i njene kćeri monahinje Eupraksije, carice Srbije.

Organizacioni komitet na čelu se svojim predsednikom, neumornim, umešnim i vanredno predusretljivim profesorom univerziteta u Bukureštu Iorgom i rumunska vlada pokazali su prema članovima kongresa najveću pažnju i ljubaznost u preduzetim merama. Učinili su sve, da stranim delegatima učine što prijatnijim njihov boravak u Rumuniji.

Dr. Branko Granić.

RODNA KUĆA POVJESNIČARA IVANA LUCIJA U TROGIRU.

Jedan od najopširnijih životopisa, što su u ovo zadnje vrijeme izašli o našem Luciju bio je onaj napisan u talijanskom jeziku od blagopokojnog profesora i bibliotekara Vitalijana Brunellija, štampan u 6 svezaka časopisa »Rivista Dalmatica« u Zadru godine 1899.—1900. Da se taj životopis može u cjelini pregledati, treba imati dva puna godišnjaka one prilično debele »Riviste«, jer je Brunellijeva radnja izlazila prekinuta, pa se tako protegla kroz dvije godine. Po izjavi istog Brunellija auktoru ovih redaka, on je namjeravao svoju radnju o Luciju izdati u posebnom otisku, ali zaposlen kako je bio oko uređivanja one lijepe smotre i tolikih drugih

povjesnih radnja, zaboravio je na to upozoriti tiskaru. Knjiga bi u tom slučaju kao posebno izdanje bila praktičnija, a zapremala bi preko 100 stranica velike osmine kao i »Rivista«.

Na prvim stranicama Brunelli spominje sa malo riječi rodnu Lucijevu kuću u Trogiru, koja da je prislonjena uz gradske zidine, pošto ju isti Lucije spominje više puta u svojim »Memorie di Tragurio« na strani 463. i slijedećim, te kaže o njoj, da se nalazi na gradskoj obali. Zaista, ova rijetka naša starina, unatoč tolikim preinakama i dodacima, ostala je u glavnom onakova kako ju je Lucije ostavio u času svog odlaska u Rim, te je privlačila vazda znati-

Vrata Lucijeve kuće u Trogiru. (Iz djela C. M. Iveković, *Dalmatiens Architektur und Plastik*. Wien 1910. Tab. 51.)

željnost stranaca i domaćih ljudi, koji, ulazeći u one odaje, gledaju poštanjem svaki kutić i razmišljaju o čovjeku, zadnjem muškom stanaru iz one obitelji, koji je svojim djelima toliko proslavio rodni grad i zadužio cio hrvatski narod. Na prvi mah izgled sa vanjske strane nema ništa osobita: moder-

no pročelje sagrađeno godine 1850. daje utisak vlasteoske trokatne kuće, koja nema posla s Lucijem. Na mjestu današnjeg pročelja dizala se tu prije starinska četverokutna kula, dio gradskih bedema, istog oblika i veličine sa doksatom i gotičkim prozorima prama moru, kao što sličnu vi-

Krunište cisterne u Lucijevoj kući. (Iz djela Č. M. Iveković, Dalmatiens Architektur und Plastik. Wien 1910. Tab. 61.)

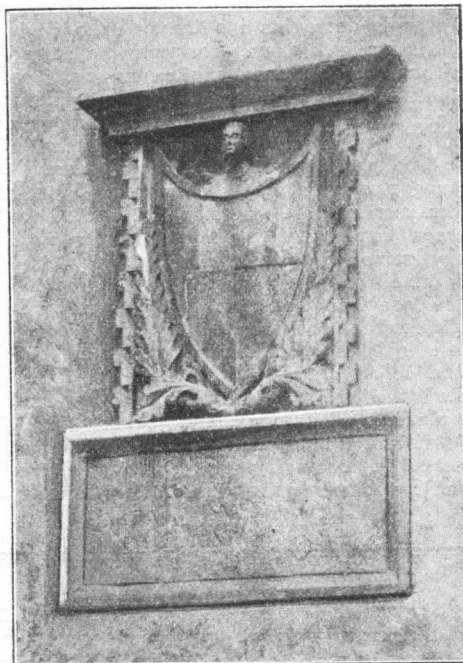
dimo na drugoj strani uz manastir koludrica Sv. Nikole na obali. Kula je dakle bila integralni dio Lucieve kuće, kako to on isto potanko pripovijeda u spomenutom djelu. Poslije njegove smrti prešla je u vlast potomaka njegove nećakinje Klare, u ruke naime još postojeće obitelji Cerineo-Lucio iz Splitske na Braču, od kojih su predi današnjeg vlasnika Demicheli kupili godine 1850. i udesili sve za stanovanje. Novi vlasnik Demicheli više je gledao na udobnost i na vanjski oblik, nego li na starinu i na uspomenu. U ono doba, razumljivo, nije postojao nikakav odbor za sačuvanje starina, niti kakovo »uresno povjerenstvo za grad«, pa je Demicheli mogao raditi po svojoj volji. Jedini, koji je ipak ustao proti nagrdivanju spomenika, bio je profesor dr. Don Ante Lubin, glasovit učenjak, te ga

javno napao u novinama, što je radikalno modernizovao pročelje one divne kule.

Prostrani hodnik kao ulaz s morske strane vodi u nutarnjost kuće. Posred kuće prizemno dvorište okruženo triforama, stupovima i svodovima sve do trećeg poda potsjećaju, da si ušao u plemićke dvore. Dobar dio kuće leži na svodovima poduprtim debelim stupovima i još debljim kapitelima. U jednom uglu na tlu kamena ploča kao podloga turnju (tijesku, preši) za vino staroga sistema, na kojoj se vidi žlijeb, gdje je curilo novo tek sažeto vino u podmetnutu kamenicu. Takovih drvenih »turnjeva« sa kamenom pločom imala je skoro svaka »posjednička kuća«, a bilo ih je do nedavna i po ulicama za opću uporabu. Ostalo prizemlje sastoji se od različnih podruma, mračnih soba i skladišta za ulje za

Grb Ivana Lucija-Stafilea, šibenskog biskupa, na jednom zidu terase u Lucijevoj kući u Trogiru.

Grb Lucijev sa napisom na terasi u Lucijevoj kući u Trogiru. (Isp. grb na ulaznim vratima, str. 83.)

gorivo, za vino i za ostali kućni materijal. I to sve odiše starinom, vlagom i vijekovima...» Na kraju dvorišta ulazna vrata sa gradske strane. Lucije je ulazio u svoju kuću kroz oboja vrata, možda više sa strane grada, jer mu ovdje bilo pristupačnije, pa i stoga, što su nutarnja bila prava, starija kućna vrata na pročelju kuće, sa lijepim urezanim pragovima, a nad njima veliki obiteljski grb uz druge dekorativne radnje. Žalibože, taj ulaz je danas zatrpan daščarama i nepristojnim materijalom, koji ne služi na diku ni današnjem vlasniku kuće, ni uspomeni na velikog historičara, ni gradu, koji dopušta nagrdivanje ovakove svetinje.

Iz dvorišta po širokim kamenim stepenicama dolazi se na prvi pod (kat). U samom stanu među sobama opet drugi otvoreni prostor, to je cisterna. Ispod pločnika sabire se kišnica sa kućnog krova, a u sredini bunar sa starinskim kruništem i na njemu Lucijev grb. Ovo je najvažniji dio kuće, prava zbirka grbova, natpisa i basreljefa u onoj karakterističnoj tamnoj boji, koja u tom ambijentu dominira. Odmah prama ulazu na jednom zidu stoji natpis:

LUCIA GENS TENUIT PRIMUM
MODO LUCIA SERVAT LUCIA ME
SUPERUM NUTU PER SAECULA
SERVET. MDC.

Ovaj se natpis odnosi na kuću, koja je navodno bila u vlasti njihovoj od svoga postanka, a natpis je izrađen četiri godine prije rođenja Ivanova. Nad natpisom je obiteljski grb, a povrh njega glava Spasiteljeva u basreljefu. Na drugom zidu opet dva grba njihova, jedan povrh drugoga; sa strane im stoji po jedan par ptica, koje se dotiču kljunom u obliku medaljona u basreljefu, sve od kamena. Posebna »niša« (apsida) u jednom kutu ispunjena je još jednim dvostrukim grbom u dvije polovice: prva je polovica Lucijev grb, druga obitelji Stafileo, a povrh svega ovoga biskupski klobuk. To je grb šibenskoga biskupa Ivana Lucija-Stafilea, strica našeg povjesničara. Ispod grba stoji natpis:

IO LVCIVS STAPHILEVS
EPVS. SIBENICENSIS.

U blizini ovoga nekoliko kapitela sakupljenih amo tamo prigodom različitih popravaka kuće, a sada složeni u obliku spomenika na jednom uzdignutom pragu služe za ures onoj prostoriji. Napokon kameno sjedalo, na kojem je jamačno sjedio i počivao Lucije za sparnih, ljetnih dana u onoj tišini i u onom hladu, okružen knjigama, pergamenama i emblemima svojih preda, pak je razmišljao o junačkim djelima prošlih vije-

kova svoje domovine i o tome, kako će je bolje u svojim djelima proslaviti. Na žalost, ovaj prostor je danas skučen na polovicu negdašnje površine zbog dogradnje jedne sobice, koja je bila nesmotreno podignuta pred 20 godina baš na pločniku cisterne i time pokvaren kontinuitet ovog sredovječnog namještaja i sad je nagrada.

Karakteristika je naših patricijskih kuća domaća kapelica. Mnoge su obitelji imale svoje kućne kapelice, pa i Lucijeva. Ako dušobrižnik nije bio član porodice, obično bi se odabirao koji pouzdani intimni svećenik, koji bi u kući misu govorio i druge manje nabožne funkcije obavljao za svu kućnu čeljad. Lucijeva kapelica još i danas postoji na prvom podu nedaleko cisterne. Na ulaznim vratima uzidana je škropionica sa križićem za krštenju vodu. Unutarnost kapelice je sasvim preinačena za običnu sobu. No o njezinom pokuštvu i ostalim

kućnim predmetima ništa nam nije poznato kako su nestali. Možemo vjerovati putopiscima Sponu i Wheleru,¹ koji su 25 godina poslije Lucijeva odlaska iz Trogira posjetili njegovu kuću i našli je praznu, pa nakon njih M. Bell,² pa Kreljanović-Albinoni³ i toliki drugi, onda se uglavnom ti pisci slažu, da mu je pokuštvu po nalogu mletačke vlade, ili nasiljem jednog njezinog generala bilo sve na ulicu razbacano, a Lucija odvedoše vezana na mletačku galiju kao protivnika one lukave vladavine.

R. Slade Šilović.

¹ Voyage de Italie, de Dalmatie ecc. tom. 1, Amsterdam 1679.

² Predgovor u: De Regno Dalm. et Croatiae, drugo izdanje.

³ Memorie per la storia della Dalmazia. Zara, 1809.

SVEČANOSTI »BIRANIH KRALJEVA« U MLETAČKOJ DALMACIJI.

Za nauku ostaje dakako još i nadalje problemom ono naziranje, što ga je o temi naslova izložio u svojim studijama Šime Milinović. Međutim, pored svega patetičkoga, historijski možda i dubioznog prikazivanja na osnovi romantičarskog njegovog nacionalizma, ja sam naišao i na starija data no što ih je naveo Milinović. I to je prema tomu sada doista zanimljiv problem: mogu li se, naime, slučajevi ovih drevnih svečanosti dovoditi u vezu baš s tradicijama o ceremonijalu hrvatskih kraljeva, ili su to uistinu običaji, košto mi se čini, još iz davnije starine, pa da se zapravo radi o božićnjim »kraljičarima«, o praznikovanju klasjem ovjenčanog »kralja« u vezi s legendom o trima kraljevima s istoka, ili pak u »najboljem« slučaju o uspomeni na »mitološko« slovjensko pradoba, ili opet sjećanje na instalacije praslovjenskih župana, gentilnih glavara.

Milinović obrazlaže na jednom mjestu svoju tezu ovako: »Još i onda, kada je ponestalo narodne samovlade; propala hrvatska državna moć na kopnu i moru; izumrli kraljevi hrvatske krvi; prestalo sjajno krunisanje po dalmatinskih gradovih; utinjali svi kriesovi narodnoga slavlja; prekrila mračna koprena tudjinstva najveća svetišta; još i onda narodna samosvjest je u Dalmaciji budnija bila nego je sada. Posred svih nepogoda i gustih tmina, koje su prietile sve sdušiti, ipak narodna bistrumnost i osjećaj za hrvatskom slavom izumjela je bila način, kako uzdržati živu uspomenu

slave, makar to u sjeni i utvori bilo, da spazivši ju mladji naraštaji, ako bi jim pogodnija vremena nadošla, nju opet oživu i na vidik ponosno iznesu. Evo daklem uzroka, zašto su svuda po Dalmaciji izabirali i krunili »hrvatske kralje«.

»I taj običaj, povlačeći se kroz sve prošle viekove, dopro je u nekih mjestih ča do naših doba. Kako no narod naš uistovjetio je bio u Kraljeviću Marku svu narodnu borbu proti dindušanom Turkom, predstavljajući njega još živućega, proricao je narodno oslobodjenje, tako mi se čini, da hrvatski narod, uzdržuci običaj birati kralja, opominje ne samo na nekadašnju slavniju prošlost, da li slutiti tim i bolju budućnost. Meni se čini, da ovaj narodni običaj duboko u njegov osjećaj zasjeca, i bjelodano pokaziva, da uz sve nepogode i tudjinske zamame, nije umio sam sebe zaboraviti, pak ga s toga rado i ponavljam ovdje.«

Primjer na koji sam naišao tiče se svjedochanstva Giuseppe Pignatza iz XVII. stoljeća. Taj nimalo baš osebujni lik svoga vremena ispoljio se iz nesigurnih kuteva intriganskoga kolosa Vječnoga Grada tek onda, kada ga zgrabiše zbiri velike sv. rimske inkvizicije, iz nama skroz nepoznatih uzroka. I pošto je postao bjegunac, bijaše iza muktotrpne odisejade ponukan da na holandskom tlu napiše povijest svojih dogo-

* Šime Milinović, Kako su u Dalmaciji birali hrvatske kralje? (»Hrvatski Učitelj« Teč. III. u Zagrebu, 1879. str. 25.).